

Megjelenik
minden hó 1-én és 15-én.

Előfizetési ár
Egész évre 6 frt o. é.
Félévre . 3 " " "

A közlemények és előfizetések bérmentve küldendők.

Szakhirdetések
egy példt hasábsora 6 krral számítottatik.

HASONSZENVI KÖZLÖNY.

Előfizethetni

vidéken
minden cs. kir. postahivatal utján.

Gyöngyösön
a szerkesztőnél.

Egerben
az érseki lyceumi nyomdában.

Alapos ismereteket terjesztő orvosi lap a homöopathiáról.

Szerkesztő-tulajdonos: **Horner István**, a gyöngyösi közkórház igazgató-őorvosa.

TARTALOM: A hasonszenvi pártok. — A terhesek és újonszülöttek körüli eljárás (folytatás). — Észleletek a gyöngyösi kórházban orvosolt betegekről (folytatás.) — Időjárás és közegészségi észleletek augustus havában. — Szerkesztői üzenet.

A hasonszenvi pártok.

Minden ismeretünk és tudásunk fejlődési menetelének általános természete az, hogy különféle fogalmak, és nézetek képződnek, azáltal pedig surlodások keletkeznek, mely eseményt a Hasonszenv sem kerülhete el. Lassanként a mérleg inogása, a szélsőségek fontolgatása körül csillapodik meg, míg végre a mérleg nyelve a középben, vagy is a valóságnál megállapodik. Míg odáig nem érünk, minden kiegyenlítés a pártok között egyedül formaszertint. mert abból a mit igaznak tart, áldozni valamit egyiksem hajlandó, ha csak a valóból, milyennek tudását tartja, elengedni nem akar. Hogy a való átlátassék, azon állásponttól függ, melyre magát valaki helyezi, fűjdalom! ekkor is gyakran az történik meg, hogy mindenki saját álláspontját találja igaznak, legtöbbször a középuton vélekednek járni, holott a legnagyobb szélsőségekben tapogatódnak. Ezen ingadozás, ezen önkényes cselekvési és eljárási mód többet ártott a hasonszenv előmenetelének, mint az ellenfélnek rágalmi és üldözési.

A hasonszenvi gyógyymódban keletkezett pártfogalmakat ezekben találjuk összpontosulva: Létezik egy párt, mely egyedül az infinitesimalis adagokat, — másik, mely massivus adagokat tart csak üdvöseknak. — Van párt, mely Hahnemann Psoratheoriájának hódol, a másik mely annak csak bizonyos módosításokkal enged érvényességet. — Találkoznak, kik a hasonszenvi gyógyymódot jelen kifejlődésében minden kóresetekre kielégítőnek tartják, mások, kik a régi gyógyymód némely eszközeit gyakorlatukban fentartani még szükségesnek látják; — van párt, mely a nemorvosoknak beavatkozását, és hasonszenvi gyógyytását helyesli, másik, mely őket minden beavatkozástól eltiltani akarja; — van azonfelül az egyedesítés, és az általánosítás pártja (individualisáló, és generisáló párt).

Miként lehet ezen különféle nézeteket és véleményeket összeegyeztetni, kiegyenlíteni, és kitűzött célunkat mielőbb elérni? Ez csak úgy érthetik el biztosan, ha a tényeket a véleményektől elválasztjuk, amazok érvényességét, habár nézeteinknek meg nem felelnek is, elismerjük, különösen pedig, ha a vitatkozásoknál a szenvedélyességet eltávoztatjuk, mely anélkül is csak keserit, de nem tanít. A másik főkelléke az összeolvadásnak abban áll, hogy véleményeink és nézeteinket illetőleg önmagunkkal tisztában legyünk, szavakért ne harcoljunk, hanem tudjuk meg, mely tárgyakra nézve vagyunk egy véleményen, s melyekre nézve ágazunk szét. Ennek kimutatását szándokunk e cikkben megkísérteni.

1-ször. Az **adag**. Ez alig lehet ma már a civódás tárgya, miután senki sem állítja, hogy csak a 30-dik higitás a rendszabályos minden kór ellen. A magas higitás pártolónak be kellene bizonyítani.

a) hogy az alsóbb (3, 6.) higitások ártanak.

b) hogy a magasabb higitások még azon esetekben is használtak, hol az alsó higitások eredménytelenek valának.

c) hogy a magasabb higitások mellékttüneteményeket, melyeneket néha akarunk ellenére is tapasztalunk, nem okoznak.

Ha ezeket bebizonyítani, és tapasztalatbeli adatokkal igazolni nem tudják, ez esetben az ő állításuk hatályossága az alsóbb higitási párt ellenében elenyészik, megsemmisül; mert azonfelül kétségentül tény az, hogy minden ezél a legesekélyebb a legegyszerűbb, és a legbiztosabb móddal érettessék el; már pedig az alsóbb higitások készítése egyszerűbb a magas higitások készítésénél, külső ártalmaknak kevésbé van kitéve, csekélyebb munkával, és költséggel is eszközölthetnek. Ha a magas higitások pártlívői azon hasonszenvi orvosok eljárása ellen kelnek ki, kik tinkturákkal orvosolják

rendszerint betegeiket, tökéletes igazuk van, mert a tinkturák alkalmazása a hasonszenvi adag törvényeivel ellenkezik, de ha általuk gyógyításokat némely esetben véghezvinni lehet is, azon árnyékoldala mindig felmarad, hogy felesleges mellékttümenyeket okoznak, melyek nem csak a kór lefolyására, de sokszor a beteg életére is káros befolyással bírnak.

Ha ellenben az alsóbb higitások párthivei részökre a győzelmet biztosítani akarják, szintén be kell nékiek is bizonyítani, hogy az alsó higitásokkal sok esetben gyógyulást eszközöltek, hol a magasabb higitások mitsem használtak. Ennek bebizonyítása ismét sok esetben nehéz, vagy éppen lehetetlen volna. Megkell tehát egyeznünk azon eljárásban, hogy az adag megszabása minden esetben az orvos belátásától függjön, eszerint hol a magasb, hol az alsóbb higitások alkalmazása, a kór és egyéniség természete, a kór foka, a gyógyszer tulajdonsága szerint határozottassanak meg. Azok, kik a magasb adagok hatástalansága ellen panaszt emelnek, megfelelkezni látszanak, hogy sok esetben nem az adag kicsiségében keresendő az eredménytelenség, hanem inkább a gyógyszer választásának czélszerűtlenségében. Válaszszuk tehát jól a gyógyszert minden a köresetre vonatkozó körülmények szerint, biztosítom önöket, hogy soha sem lesz okuk az adag parányisága ellen panaszt vagy megalégedetlenséget emelni. Azon ellenvetést, melyet az alsó higitások párthivei a magasb higitások alkalmazói ellen használnak, hogy t. i. ezek gyógyításai csak természet általi gyógyulások, az ellenzéki táborból van kölcsönözve, melyre ismét azt válaszolhatni, hogy ha kevéssel, vagy bár azt semminek nevezzék is, czélt érhetnek, gyógyulást eszközöltek, akkor az erős adagnak éppen nincs értelme, sőt felesleges is. Ezen ellenvetéssel tette magát az ellenfél is a hasonszenv irányában a legnevetesegebbé, mert ha azon szerek által, melyeket ő semmiknek tart, már gyógyulást eszközöltek, akkor az ő temérdek gyógyszereik valósággal pazarlásoknak nevezhetők.

2. A Psoratheoria. Ennek az orvosi gyakorlatra csekély befolyása volt, mivel sokféle alakjai ellen nem bírnak egy oly főgyógyszerrel, mint például a bujakór ellen. A Psoratheoriát egy kísérletnek tekintjük azon gordiusi csomó megoldására, és azon tények magyarázatára, miként történelhetik meg az, hogy számtalan kórok, miután legfőbb tümenyekük czélszerű gyógyszerek által eltávolítottak, még azontul is a testben lapangva maradnak, és a legesekélyebb ártalomra kiújulnak; továbbá: miként lehetséges, hogy némely kórok egyedül bizonyos fokig javíthatatnak meg? Ily alapokra fektetett magyarázat nem sikerült a Psoratheoriának elismerést szerezni, minthogy azonfelül még

számtalan kórok észleltetnek, melyek a helytelenül vagy tökéletlenül orvosolt köszvény, görvélykór, bőrkütegek sat. után származnak, melyek eredetét, ha mindig csak a Psorára vezetnénk vissza, oda jutnánk, hova az ellenfél a szünteleni generalisatioval jutott.

3) Az önelégültek, és azok között kik a homöopathiának különféle értelmek szerinti javítását tartják szükségesnek, van a legészrevehetőbb, sőt gyakran a legfeltehetőbb véleménykülönbség, mely kivált az újabb időkben kiméletlen gyanúsításokra, sőt a tudomány fejlődését gátló szétágazásokra nyújtott alkalmat. De van még ezenkívül egy harmadik párt is, mely a homöopathia elveit támadja meg, s bár ezeknek hasznosságát és érvényét a legtöbb esetekben beismeri, mindazáltal azoknak alkalmaztatását minden köresetre elégtelennek tartja. Már egy czikkünkben kimondottuk, hogy a hasonszenvi gyógymód az orvosi tudomány azon korszakában hozatott gyakorlatba, midőn a speculativus irány tulnyomó, ekként a természet törvényei, melyekre egy észszerű orvoslás egyedül építhetetik, végkép háttérbe szorítottak, elhanyagoltattak, és félreismertettek. Ezen korszakban a homöopathia mentő angyalként jelent meg, s nem egy, hanem számtalan Coryphaeus a régi gyógymódnak őszintén és lelkiismeretesen bevallotta, miszerint a homöopathia a későbbi orvosi reformokra hatályos és egyenes befolyást gyakorolt. A természettudományok kiművelése, a kórok természetének alaposabb vizsgálata, és felismerése több jeles orvosok által oly fordulatot, és oly előmenetelt kölcsönöztek az egész orvosi tudománynak, mely a homöopathia elveit érintetlenül nem hagyhatta. Sokan a hasonszenv követői közül még ekkor is Hahnemann állításaiból egy betűt sem engedtek el; mások, kiknek vezérök Griseleich a Hygaea folyóirat volt szerkesztője, Rau az Organon der specifischen Heilkunst szerzője, Hahnemann állításait a tudományok újabb előmenetelével összhangzásba hozni igyekeztek, és kétségeiket mind szóval mind írásban kifejezték, és köztudomásra bocsátották. Így keletkeztek a pártok a homöopathiában, és hogy ez a homöopathiára tövös befolyással bírt, azt csak az elfogult tagadhatja.

Ha tehát már azon időben, midőn még Hahnemann élt, midőn a pietás is a nagy mester iránt sokoldalú kötelezettségeket követelt, több tudományos férfiak Hahnemann Organonját megforgatták, állításait a természettörvényei alapján javítani, kiigazítani, megczáfolni törekedtek, lehet-e képzelni, hogy a mai korszak, mely valóságosan a tudományok korszaka, ne tüntessen fel oly férfiakat, kik a bonczolgatást folytassák, a valót a valótlanról tapasztalatbeli adatokkal elválaszszák, és fúradásuk által a hasonszenvnek szebb jövőt és állan-

dóságot biztosítsanak? Hasonló törekvéseket a tudományban csak becsülni és halás köszönettel kell elfogadni. Ha az ellenfélnek vétkül tulajdonítjuk, hogy a homeopathiát kísérletre sem méltatja, miért vesszük rossz néven, ha saját sorainkban találkoznak oly férfiak, kik több évig folytatott kísérlet által azon meggyőződésre jutottak, miszerint a hasonszenvi specifikus gyógy-módon kívül a természet törvényei szerint még más eljárásnak is van esetenként helye, és értelme? A híres Rau 12 évig folytatta kísérleteit, míg a homeopathia ezélszertiségét elismerte. Ha oly törvény léteznék a gyógytudományban, mely minden kétségeinket egyszerre eloszlatná, eljárásunkat biztosítaná, akkor egy tökéletes tudományval bírnánk, mely sem javításra, sem esonkításra nem szorulna. A gyógytudomány jelen kifejlődésében mindazáltal minden gondolkozni tudó és vágyó orvos arra van utasítva, hogy a törvényeket maga vizsgálja meg, s azok alkalmazását bizonyos esetekben maga szabja meg. Ha ezen kísérletek kellő gond és figyelemmel vezetettek, erősebb az ezek után nyert meggyőződés minden cathedrai okoskodásoknál.

Legyünk eszerint egymás irányában méltányosok, és csak azokat rójuk meg minden hatalmunkban álló eszközökkel, kik hanyagságból, közönyösségből, vagy bármely más vegyületű okokból minden elv nélkül egy gyógymódról a másokra ugráncsoznak, ekként inkább kedélyességeknek tömjéneznék, mintsem a humanitási rendszabályainak.

4) A nemorvosi közönségnek tetteges beavatkozása a hasonszenv ügyeiben, minden időben komoly taglalásoknak volt tárgya. Ezek részvéte nem csak igen sok homeopathikus orvosok által nem helyeseltetett, hanem az ellenfélnek is mindenkor alkalmat nyújtott a hasonszenv lealacsonyítására s kisebbitésére. Mi, és velünk több társaink egy találjuk, hogy azon ellenvetések, melyek a nem orvosok beavatkozása ellen tétettek ép a homeopathiának dicsérő bizonyítványul szolgálnak. Mert először tény az, hogy a művelt nemorvost rövid idő alatt annyira ki lehet képezni, hogy előforduló esetben ő is bir segedelmet nyújtani, miután a homeopathia a természet törvényein alapszik, azonfelül pedig ezer meg ezer beteg oly távol van az orvostól, hogy megérkezésig igen is kívánatos, ha a beteg segedelem nélkül nem marad. S ép ebben fekszenek az újabb biztosítékok a homeopathia socialis becséről, mivel ily megbecsülhetetlen segedelmet nyújtani képes, és így tudományának egy részét, mely az emberiség legfőbb javát, az életet biztosítja, a mennyire tüle telik, népszerűvé tenni tudja; mivel azonfelül ezáltal tanúsítja azt is, hogy nincs oka féltékenyen mestersége monopoliu-

mát megőrizni anélkül, hogy mestersége vagy tudománya tekintélyéből legkevesebbet veszítsen.

Azon büszke elvonultságból, melybe magát a többség kényszerülve behálózta, rég kibontakoztak volna, ha kárunk nélkül ezt eszközölni tudnák. Ép azon feltételben, hogy a homeopathia tudományának egy részét népszerűvé teszi, sőt ennek lehetősége ellen nem is védi magát, hanem azt inkább elősegíti, tekszik ennek tulajdonos becsé, másrészt pedig tehetségének, és tudományos felsőbbségének öntudata. Ha valamely beteg az orvos rendeleteit nem követi, ezt bizalom hiánynak nevezzük. Bizalom anélkül, hogy a tárgyat ismerjük, és az orvos eljárásának indokaiba belekintünk, nem lehetséges. Ezekből a hasonszenvi orvos saját programját a betegnek átnyújtja, átnyújtja bibliáját, hol ismérteinek forrása foglaltatik. Az allopathikus beteg néha bizalommal és hittel viseltetik orvosa iránt, de ezek mulékonyak, mert a hit örök időktől fogva a tudással ellentétben állott, és a természet törvényeinek felismerését gátolja. A homeopathikus beteg előtt a hasonszenvi gyógytan törvényei nem ismértenek, és ezáltal kölcsönös egyetértés eszközöltetik. Ennek kifo-lyása az, hogy minden nemorvos saját orvosi segédde avattatik fel, és sok terhes gondot magától és orvosától eltávoztat. Ezen alapszik a legfontosabb bizonyíték azon rágalom ellen, hogy a homeopathia csak kuruzsolás, és titkolodzásokkal való játék. Ép azon állítás, melylyel az allopathikus orvosok betegeik irányában kérkednek, hogy ők magasabb nézetekből indulnak ki, melyet féltékenyen megőrizni is törekszenek, a valóságos mysticismus. A homeopathia ellenben magát a nép itéletének alkíveti, hogy ez felismerje azt, a mit az orvos vele tenni akar. A homeopathia e szerint valóságos ellennyilatkozat a mysticismus, és az orvosi eljárások irányában; ez egyedül a változhatatlan természet törvényeire hivatkozik, midőn az allopathikus orvosnak csupán valószínűségi számításai vannak, mely számítások nem csak végnélküliek, de oly bizonytalanok is, hogy ezeket mindenesetre jobb, ha a beteg nem is ismeri.

5) Az egyedités és az általánosítás párt ismertetéséhez nagyrészt azok szolgálnak alapul, miket a 3-dik pont alatti pártokról előterjesztettünk. Bizonyos az, hogy ha a homeopathia a kívánt elismerésben részesülni akar, azon párt, mely csak a kórtünetmények összehasonlítására fekteti minden eljárását, a másik párt által, mely a kórok hasonlatosságát keresi, tulszárnyaltatni fog; mert a ezél elérésére mulhatatlannal szükséges a gyógyszerek hatását bizonyos életművekre visszavezetni, s e célra egy jól sikerült kórtant alapul használni.

A terhesek és ujonszülöttek körüli eljárás.

III.

Az ujonszülöttek első gondviselése és ápolása.

Miután a gyermek teste minden salaktól lemosatott, szája, torka a nyáltól kitisztított, első gondja legyen a szülőknek, hogy a test kiürülések különösen a belekben rendesen bekövetkezzenek. Szomorú tapasztalás! de ez már a régi babonás világból szívárgott át az új nemzedékre is, hogy a szülők vagy a bába azonnal, mielőtt a magzat a világra születik, a gyógyszerládába szaladnak, honnét különféle hashajtó nedveket hoznak, melyeket kanalkint a gyermek gyenge gyomrába öntögetnek, híván, hogy a magzatszurok, mely a gyermek beleibe bőven lerakodva van, egyéb módon ki nem üríthetik, mint hashajtók által. — Egy másik nem eléggé kárhözvethető szokása a szülőknek, hogy gyenge magzataikat a szó szoros értelmében székfűvirág főzettel tömők, vagy táplálék ürügye alatt, vagy pedig a gyermek gyakori sírásának megszüntetésére. 33 évi tapasztalás után jogosan kinyilatkoztathatom, hogy mind a két eljárás a szülőknek sok haszontalan nyugtalanságot, a magzatnak pedig számtalan fájdalmakat, hasrágásokat, és egyéb súlyos kórokat okoz. — A magzatszuroknak legbiztosabb kiürítője az anya tej, a gyermek sírása pedig anyai különböző okokból veszi eredetét, hogy mindegyik ellen székfűvirágot használni valóban vakmerő kísérlet. És ha még egyedül a tudatlan szülők és bábák követnének ily természet ellenes eljárást! de hány orvos van, ki a szülőket ily hibás gondolkozásukban támogatja, azokban őket megerősíti! holott ily orvosok, ha azon veszedelmekről, melyeket ily eljárás okoz, saját tapasztalatuk útján nem okultak is, régi tapasztalt gyermek-orvosok tanácsát követhetnék. kik minden időben azon károokra, melyeket a belső gyógyszerelés ujonszülötteknél okoz, mind a szülőket, mind az orvosokat elég gyakran és világosan figyelmeztették. Így **Girtanner** még 1796-ban a gyermekbetegségekről írt munkájában a gyógyszerelések felül ekként nyilatkozik: „Innerliche Arzneimittel, von welcher Art dieselben auch sein mögen, dürfen in einem so zarten Alter nicht gegeben werden.“ Hiában! átok van az emberi nemzeten, mely más kárán sem akar, vagy bír okulni.

Ezeket ehelyen csak általánosságban jegyeztük fel, miután azon szakaszban, hol a gyermek kórokról szólni fogunk, e szenvedéseket, ezeknek okait, és orvoslásukat is bővebben fogjuk tárgyalni.

Különös gondviselést kell fordítani a magzat köldkére. Gyakran megtörténik, hogy a sebhely, mely a köldök zsinór lecséése után felmarad, igen nehezen forr

össze. E bajon, a régi tapasztalt orvosok tanácsát követve, legcélszerűbbnek találtuk, ha a seb hely melegített vörös borban mártogatott ruhadarabbal borítottatik be szorgalmasan, e felett oly kötést alkalmazván, hogy a ruha le ne essék.

A mi azon víznek hő mérsékletét illeti, mely a gyermek fűrésztésére legcélszerűbb, ez iránt a vélemények szétágaznak. Vannak orvosok, kik az ujonszülötteket hideg vízben fűrésztetni ajánlják. Mi azt vakmerő kísérletnek tartjuk, mely a mi éghajlatunkhoz éppen nem egyező, de természetellenesnek is, mivel azon hőmérsékletből, melyben a magzat ekkor volt, egyszerre hideg vízzel lemosni, vagy fűrésztetni, egyedül a magzat élete kockázatásával történhetik meg. Általában azon divatszzerű nevelésnek, mely a mi korunkban több családnál azon elvből gyakoroltatik, hogy a gyermeket meg kell edzeni az idő viszontagságai ellen, baráti nem vagyunk, e tekintetben az ész legyen az irányadó és kormányzó, mely szerint a magzat meleg időben könnyen, hidegben pedig melegen öltöztessék. A hideg vízzel való mosogatásokhoz akkor szokják a gyermek, midőn már korosabb, és ezt is csak a hidegnek fokozott nevedésével ajánljuk.

Az ujonszülött természetes tápláléka az anyatej. Azon anyák, kik e nemes kötelességüknek megfelelően, nem csak magukat különféle szenvedésektől, megóvják, hanem gyermekeik jólétét is nevezetesen előmozdítják. A szoptatás tehát természetes kötelessége minden anyának, ki magzatot szül: mindazáltal mi nem osztozunk azon véleményben, hogy minden anya saját kárával is maga szoptassa gyermekét, sőt ahol a szoptatást az anyára és gyermekre nézve ártalmasnak találtuk, minden hatalmunkban álló eszközökkel a szoptatás ellen harszoltunk. Mivel azonban a mi, mivelnek nevezett korunkban sokszor az anyák nem egészségök hiányából, hanem egyéb könnyelmű okokból tagadják meg gyermekeiknek emlőiket, nem lesz felesleges az anyákat úgy az előnyökről, mint a károkról, melyeket a szoptatás vagy ennek elmulasztása okoz, röviden fölvilágosítani.

A mely anyák gyermekeiket nem szoptatják, e következendő szenvedéseknek vannak alávetve: erőszakos és veszélyes tej gyülemléseknek, az emlők gyuladásának, megkeményedésének, melyre gyakran rákkór következik, — különféle ideg betegségeknek, — tartós gyermekágyi tisztulásnak, — fehér folyásnak, — méhanyaráknak, — gyakoribb méhfogamzásnak, innét származó elgyengülésnek, és szaporább halálózásnak.

Az előnyök, melyekben a szoptató anyák részesülnek, ezek: rendes tej elválasztás, szerencsésebb gyer-

mekágyi lefolyás; nagyobb vidorság, tökéletesebb étvágy, több erő, tartosabb szépség, hosszabb élet.

Ha még ezekhez a magzat jóllétét számítjuk, ki anyja tejét szopja, midőn ezáltal egyéniségéhez legalkalmas táplálékba részesül midőn az anyai gond, az anyja lelke fölötté szakadatlanul virraszt, akkor lehetetlen félreismerni azon hasznokat, melyek az anyának tulajdon szoptatásából származnak.

Felemlitém már, hogy a szoptatást csak azon esetben ajánlom, midőn az, az anya és gyermek kára nélkül megtörténhetik. Azon tulajdonok, melyek egy anyát a szoptatásra alkalmassá teszik, ezek: az anya legyen fiatal, egészséges, és erős. Gyenge test alkotásnak, betegesek, ideg szenvedésekre hajlandók, kiknél a tejválasztás hiányzik, vagy tejk nincsen, sőt korosabb anyák is jobb ha gyermekeiket nem szoptatják, hanem alkalmas és jószoptatós dajkáról gondoskodnak. Az anyák, kiknek elegendő tejk nincsen, és még is a szoptatást erőszakolni akarják, sorvadásba esnek, kiket az ártatlan magzat is rövid idő múlva a sírba követ.

A szoptatásnál különféle akadályok jöhetnek közbe, melyeket ha annak idejében okosan eltávoztatni nem tudunk, a legalkalmasabb, és legjobb-akarátú anya is nem sokára kényszerülve leend, e kedves foglalatosságától megválni. Néha a gyermek a csecsbimbót szájába venni nem akarja, vagy azt minduntalan elbocsátja. Ily esetben meg kell vizsgálni a gyermek nyelvét, mely a szájpaddlához leragadva lehet, ezt ilyenkor egy kanál lapos végével gyengén le kell nyomni, és azonnal az emlőt neki oda nyújtani. Máskor a csecsbimbót nem bírja megfogni annak nagysága miatt, ekkor az anyák a gyermek fejét fordítsák szorosabban az emlőhez, midőn a magzat orra bedugulván, kénytelen a száját kitátni, és a bimbót megfogni. Máskor a gyermeknek az emlő oda nyújtatik, midőn éhen nincsen, ekkor természetesen a bimbót elfogadni vonakodik. Néha az egyik emlőt elfogadja, a másikat épen nem, ekkor az anyák azon emlőből, melyet a gyermek elfogadni nem akar, akként szoptassanak, hogy a gyermeket oly helyzetben tartásák, mily helyzetben tartatott azon emlőnél, melyet elfogadott, vagy mégézszerűbb a gyermeknek sőtétbe nyújtani oda az emlőt, melyet elfogadni nem akar. Hasonló ártatlan fortélyok által gyakran sikerül a magzat makacsságát megtörni.

Midőn az anya maga nem szoptathat, nem kis gondja legyen arra, hogy szeretett gyermekének jószoptatós dajkát szerezzen. A dajka nemcsak fiatal, erős és egészséges, hanem jóindulatú is legyen. Ez utóbbi, nem azon előítéleten alapszik, mintha a dajka iudulatai a gyermekekre is átszivároghatnának, hanem azon okból

szükséges, hogy ellenkező esetben a gyenge magzatot rossz kedélye által megsértheti, sőt kizozhatja.

Egy jószoptatós dajka ezen tulajdonokkal birjon: 30 évesnél idősb ne legyen, egy vagy két szülésénél több ne legyen, megszapordása az anya szaporodásával mentül közelebb időre essék, emlői jól kifejtettek, a tapintásra tömöttek, és petyhüdtek ne legyenek, a csecsbimbók illően kidüledtek, elegendő hosszú, és megkívántatólag nagyok legyenek, — mind a két emlő a nevezett tulajdonokkal birjon.

Megtörténik gyakran, hogy sem az anya nem szoptathat, sem alkalmas dajkát nem kaphat, vagy ilyenre gyermekét bizni nem akarja, mely esetben a gyermek mesterséges táplálék mellett fölnevelendő. E táplálási rendszertől sok szülők irtoznak, azt a gyermekekre nézve mindenkor károsnak lenni állítják, mások pedig e részben oly tulságos, és természetellenes gondot gyakorolnak, melylyel mind saját nyugalmaikat feláldozzák, mind a magzatnak felesleges kinzásokat okoznak. Én e táplálási rendszert saját gyermekeimen szerencsésen véghez vittem, és tanácsom után több szülők hasonló eljárás által gyermekeiket a legkívánatosabb sikerrel felnevelték. Fő figyelemmel kell lenni, hogy ezen táplálási rendszernél a legnagyobb pontosság és egyenlőség gyakoroltassék. Ha a magzatot a legezészerűbb itallal túlterheljük, ha az italt hol melegen, hol hidegen beleöntögetjük, ha azt megsavanyodni is engedjük, és hasonló megromlott állapotban használjuk fel, ha valahányszor sir, mindannyiszor étel vagy itallal tömjük, ha a gyermeket megromlott levegőben tartjuk, akkor ne csodálkozzunk, ha a gyermek a helyett, hogy erőben és testben gyarapodnék, elsoványodik, kiszárad, vagy különféle szenvedések körülveszik, és végre minden fáradozásunk meghiúsul.

Azon orvosok, kik e rendszer ellen hoznak fel tényeket, tapasztalataikat leginkább lelenczházakban szerezték, hol annyi szerencsétlen factorok környezik a szegény gyenge gyermeket, miszerint a nagy halandóságot egyedül a tápláléktól származtatni önkényes és alaptalan következtetés volna. Ahol oly nagyszámu gyermek egy szobába zsúfoltatik, hol tehát az ártalmas kipárolgások folytán a levegő megromlik, ott egészséges nemzedéket nevelni öncsalódás volna. Egészen más midőn a szerető anya viseli gondját szeretett gyermekének, mivel ez esetben jogosan is lehet sikert remélni.

A mesterséges táplálási rendszer mellett a gyermek táplálékát ekként szoktam elintézni. Egy mészely vízben mintegy 5 uj között összefoglalható rizs főzetik meg, mely a főzés után leszüretvén a tiszta léhez negyedrészt ritka, de felforrottchéntej és kevés cukor kevertetik. Ezen keverék lágy melegen akár kanállal, akár az e célra készített

üvegkaucsúból adatik a gyermeknek. A rizsvizből sokat egyszerre megfőzni nem tanácsos, minthogy az kivált meleg időben igen hirtelen megsavanyodik. Én a melegítést mindenkor egy oly kávéfőző eszközben tétetem, melynek üvegből készült palaczkja van, hol a borszesz lángja által hirtelen megmelegíttethetik, és éjjel sem okoz nagy alkalmatlanságot. Ezen táplálék kezdetben elegendő a gyermeknek, midőn pedig már jobban éheznek, körülbelül 4—6 hetes korában, kétszersültet (Zwieback) főztek meg tejben, és ezzel naponkint 2-szer enyhítetem a gyermek éhességét. Ezen időszak alatt azonban lehet már a gyermeknek tehénhús-levest is adogatni, később egyéb gyenge ételeket. Az ekkénti táplálás a gyermeknek bizonyos órákra beosztandó. Azon undorító szokást, hogy a dajkák az ételt megcsócsálják, és ekként tömnek a gyermek szájába szigorú felügyelet által kell megakadályozni. A kanál melylyel a gyermek étetetik ne érezből, hanem fa vagy csontból készíttessék. Az edények, melyekből a gyermek étetetik mindig gondosan megmosattassanak, és tisztán tartassanak.

Mint látjuk sok gond és fáradsággal jár ezen táplálási rendszer, mely tehát azon esetben leendő biztos, ha szeretetteljes anyai felügyelet alatt eszközöltetik. Ez okból csak oly szülők is foglalkozzanak ezzel, kik hivatásuknak tökéletesen megfelelni szándékoznak.

A kisedgyermek nevelésénél vannak még egyéb körülmények is melyek figyelembe veendőek.

Igy sohasem kell megengedni, hogy azon szobában, hol a kisedek tartózkodnak, házi állatok is legyenek, kivált ha a kised maga van, mit egyébiránt soha sem kell eltűnni. Ezen óvatosság figyelembe nem vételéből már számtalan szerencsétlenségi esetek történtek. Gondoskodni kell a szobalevegő tisztaságáról is. A szoba tágas mérsékelt melegségű legyen, gyakran szellőztessék, nedves ruhák abban ne száríttassanak, szagos szerekkel ne füstöltessék, mivel ezek a gyermek idegeire káros befolyást gyakorolni tapasztaltattak.

A kised hálószobája azonfelül minden zajtól megőriztessék, mely álmát háborítja, és neki nyugtalanságot szerez.

A kisedek a szabad lég élvezetétől el ne zárattassanak, különösen nyári időben őket naponta a levegőre kivinni csak hasznukra szolgál.

A kised ágya akként legyen elhelyezve hogy az a kályhához közel ne essék.

Valahányszor a magzat magát bemoeskolja, mindannyiszor testét különösen a czomb közcit, karjait és nyakát meg kell mosni, és meleg kendőkkel megtörölgetni.

A bepólyázás a visszaélés által válhatik csak ártalmassá. Ez úgy történjék, hogy szoros ne legyen, és

a magzat melle és kezei szabadon hagyattassanak. A pólyák szatyínggal megerősítendőek, nem pedig tükkal, miből már többször különféle sérülések követték el a gyermek testén. Ezzel kapcsolatban áll a gyermek ruházatja, mely szintén szoros ne legyen, és csak akként legyen alkalmazva, hogy a meghűtéstől őrizze. Ha a bepólyázás után a gyermek keservesen sír, a pólyát fel kell oldani, és megvizsgálni, vajjon nem ebből származott-e?

A szopás vagy étetés után a gyermeket azonnal megmosni, testét dörzsölni, vagy bepólyázni, ártalmas, az emésztéshez nyugalom kívántatván.

A gyermek szemei kiváló figyelmet igényelnek, hogy azok se meg ne gyuladjanak, se pedig a kancsaltságra okot ne nyujtsanak. Az elsőt megelőzzük, ha a gyermeket a nagy világosságtól megőrizzük, a másikkra nézve a gyermek fekvése akként helyeztessék, hogy a világosság sem hátulról a fején, sem oldalról háta mögött mind a két szemébe egyszerre és egyformán éreszkedjék. Ha éjjel világító használtatik, az mindig a gyermek lábaival egyiránt helyeztessék, miután a gyermek felébredésekor a világosságot keresi, és abba tekintet. Az ujonszülöttet világosságból hirtelen sötétbe vinni, a látásra nézve ártalmas, azonfelül azt sem kell eltűnni, hogy a gyermekkel a feje mögött játék tüzessék, mert ezáltal is szenved látása.

Az ujonszülött életének első idejét majdnem folytonos alvással tölti el, mivel ez egészséges állapotot jelent, azt háborgatni nem tanácsos. Felébredésekor a teste megtisztíttatik, és ha az idő engedi szabad légre vitetik ki. Tanácsos őt a felébredés után a pólyáktól kis időre fel szabadítani, hogy huzakodhassék, és tagjait szabadon nyújtogathassa.

Koros személyek mellé a kised gyermeket fektetni, vagy azok mellett aludni engedni, igen ártalmas. Nem csak a kipárolgás miatt, melyet a gyermek magába szív, hanem a veszedelem miatt is, mely megnyomatása által bekövetkezhetik, mire elég szomorú példánk vannak.

Égő szénnel megtöltött melegítő edényeket, melynek kigőzölgése már sok szerencsétlenséget okozott a gyermek közelében elhelyezni tilos.

A kisedet ijeszteni, vagy haragra indítani, könnyelmű és veszedelmes eljárás, ezen indulatok a fejlődő korban nevelkedhetnek, és a magzat erkölcsi művelődésére ártalmas befolyást gyakorolnak.

Még e szakaszban megemlítendő az életmód, melyet az anyák, vagy azok helyett a szoptató dajkák kövessenek. A megszokott életmódot hirtelen megváltoztatni, helytelen. Miért is szülőknek, azon aggodalma, hogy a dajka ez vagy amaz eledeltől tartózkodjék, több-

nyire felületes, miután az alsóbb néosztály olyanokat eltiir, miket a műveltebb nők csak kárukkal fizetnének meg. Savanyu étkektől mindazonáltal ezélszerű őket visszatartóztatni, nem különben szeszes italoktól, vagy fűszeres étkektől, túl mennyiségben. Csendes és meleg időben a dajkák a szabad levegőre boesátandók, a folytonos szobai levegő nekik sem lévén hasznos. Az anyák és a dajkák minden lelki indulatoktól, felhevülésektől magukat őrizték, mert ezek által a magzat halálát is okozhatják. Erre több évvel ezelőtt egy szomorú példám volt, midőn egy nő a felsőbb osztályból, ki gyermekét maga szoptatta, egy tánczvizgalomból reggel felhevülve haza érkezőn, a kiéhezett gyermek a szoptatás után göresöket kapott, és minden kitelhető igyekezet daczára az anyjának ezen könnyelmű cselekedete következtében, meghalt.

Észleletek

Gyöngyös városa közkórházában 1863. -dik év első felében orvosolt betegségekről.

(Folytatás.)

Vizkórral orvoslás alá került 25 beteg, ezek között 9 általános, 5 mell, és 11 hasvizkórral. Az általános vizkórosak közül meggyógyult 2, javulás nélkül elbocsátott 1, meghalt ekként 6. — A mellvizkórosak közül 1 meggyógyult, 4 meghalt. — A hasvizkórosok közül 6 meggyógyult, 3 javult, 2 meghalt, összesen tehát a 25 vizkórosak közül meggyógyult 9, javulással elbocsátott 2, — javulás nélkül haza kívánczolt 1, meghalt 13.

A vizkór sikeres gyógyítása kimondhatatlan nagy szorgalmat, — a specialis okok, — az életműszerek mint létének pontos felismerését, és a gyógyszerek választásánál a legszigorubb individualisálást követel. Minthogy pedig az ok a kór kifejlődésével többnyire már elenyészett, az életművek állapotát pedig a nagykiterjedésű daganat miatt sokszor tapintani, annál kevésbbé meghatározni sem lehet, nem csoda hogy az orvosok a vizkór gyógyítása körül mind mainapig csekély sikert mutathatnak fel. Ha az allopathiának gyógyszeratanát átvizsgáljuk, és a gyógyszerek azon osztályaira jutunk, melyek a hughyhajtó (diuretica) köpető, (expectorantia) hashajtó, (purgantia) szereket adják elő, azt kellene hinni, hogy ezen iskolai rendszer már mindent fedezett, a mit e kór gyógyítása felől tudnia kellettük, és csak akkor, midőn a gyakorlatban alkalmaztatik, látjuk, hogy a kidicsért hughyhajtó szereivel a legtöbb esetekben, nem mondom, hogy gyógyulást eszközöl, de még a vizelletet sem bírja megindítani. Hogyan lehet ezekután ily gyógyszereknek hasonló határozott tulaj-

donokat kölesönözni, és ezt észszerű eljárásnak nevezni? feljeljenek erre azok, kik az ekként szerkesztett gyógyszeratanat mai napig bibliájoknak lenni erősítik. A prágai gyógytan tanára, ki ezelőtt 10 évvel, Prágában létemkor, szives volt velem az egyetem helyiségeit megismertetni, és azokban körüi lvezetni, egy vizkóros betegénél ily őszinte felszólalást intézett hozzám: *Utinam vos medici hungari efficaacia remedia contra hydropem nobis suppeditare possetis* mire én szintén egész őszinteséggel válaszolám: „plus individualisare, et mox remedia specifica contra hydropem vobis etiam nota erunt“.

A vizkórosok gyógyítása körül allopathikus ügyfeleink részéről sajtóságos eljárást tapasztalunk. Vannak orvosok, kiknek kedvenez szereik léteznek a vizkór ellen, így tanuló koromban a pesti Rókuszkórodát gyakran meglátogatván, az akkori kórházi igazgató főorvos minden vizkóros betegének *Pyrola umbelata* főzetet rendelt; egyetemi tanárunk pedig a *radix Cainece*-t tartotta fő szernek; másoknak nincs ugyan kedvenez szerök, de olynemű betegeiknél az egész hughyhajtó szerek során keresztül mennek, míg végre azt tapasztalják, hogy egyik sem felelt meg a kívánt czélnak. És még ha ezen szereket tisztán, minden vegyület nélkül adnák! de ez felfogásuk szerint lehetetlen, mert a főszer tulajdonait még egyéb szerekekkel kell hitök szerint erősíteni, vagy gyengíteni, így vagy hashajtók, vagy göres ellenes szerek vegyítetnek hozzájuk, és végre ha ezen vegyíték valamely sikert eszközöl, nem tudják meghatározni, melyik volt most már a sok szer közül az, mely segített vagy ártott? Ez úton a gyógyszerek hatásáról tiszta fogalmat még további 3000 éven keresztül sem nyerünk!

Bár ezen eljárás az Allopathia gyógykezelését egyéb kóroknál is hasonlóan jellemzi, e helyen azon okból említjük azt fel terjedelmesebben, mivel különösen a vizkórnál tarkábbuál tarkább rendelvényeket látunk, melyek a kór legyőzésére fordítatnak anélkül, hogy annak okát, miért rendelik ép ezt vagy amaz szert, a nyers tapasztalatot kivéve megfejteni tudnák.

A hasonszenvi gyögmód, bár a vizkórt még eideig több esetben gyógyítatlanul hagyja, számtalanszor kielégíti mindazáltal az orvost, ki a hasonszenv gyógyszeratanával alapos ismeretségben van, és azt észszerűen az előforduló esetben alkalmazni tudja.

A vizkórok hasonszenvi gyógyítását több év óta e következőkéntő alapelvek után gyakoroljuk:

A vizkór vagy hirtelen támad, vagy csak lassankint fejlődik ki bizonyos test részekben; azokból különböztetjük meg a heveny, és az üdült vizkórokat. A heveny vizkórok jobbadán fiatal egyéneknél meghűtés, bőrkiütések, vérfolyások, gyengítő gyógyszerek, mértéktelen ital, vagy a kénsavas kinal tulságos adagai

után származnak. — Az idült vízkórok kórosabb egyéneknél váltólázakból, máj, lép, bél, verőczerrendszer dugulásaiból és a vesék elfajulásaiból és a vérnek különféle kóros vegyületéből: görvélykór, rüh sat. veszik eredetöket. Bár ezen felosztás nem mindig tisztán jelenik meg a gyakorlatban, az orvosnak mégis oly irányt szab ki, melyet a kivételeknél ügyes megfontolás által képes megkülönböztetni, és aszerint gyógyeljárását megváltoztatni.

A heveny vízkóroknál lázas jelenségek ritkán hibáznak, ezek lehetnek némely esetekben lobosak, máskor csorvás, vagy hurutosak. Voltak vízkóros betegek, kiknél a congestivus állapot oly fokig nevedett, hogy **aconitumot** kellett alkalmazni; többnyire azonban e láz erethikus indulatú, ekkor a **bryoniát** rendeltem, és pedig többnyire jó sikerrel.

Az idült vízkórok csak symptómáját képezik egyéb életművek szenvedésének, azért ezekre szükséges kiváló figyelmet fordítani. Ezeket leginkább inger fogékonyság (torpor) jellemzi.

A heveny vízkórnál megemlített eljárásunkon kívül, igen kicsiny azon gyógyszerek száma, melyet a vízkór különféle nemei ellen alkalmazunk, nem azért mintha egyéb szerek hasznosságát el nem ismernénk, de mivel azok hatása nincsen annyira a gyógykísérletek által bebizonyítva, ha csak tisztán empyrice eljárni nem akarunk, hogy azokat észszerűen alkalmazni tudnánk.

Azon szerek, melyeket mi használunk, ezek:

Helleborus niger elkerülhetetlen gyógyszer a hasvízkórnál, melynek számtalan esetben a legörvendesebb hatását tapasztaltuk. Különösen ajánljuk heveny hasvízkóroknál, azon esetekben is, ha azok bőrkütegek után származnak. Kiváló figyelmet érdemel e szer e következő körtüneteknél: ha a beteg egész testében fázékony, hasában hideg érzésről panaszkodik, székürülései gyakoriak, vizesek anélkül, hogy a has lohadása utána következnek. A kedély levert, remény nélkül a felgyógyuláshoz.

Colchicum autumnale meghűtésből származott vízkóroknál. Különös alkalmazást nyer, midőn a vizelet csak igen csekély mértékben és egészen vizsinü választatik el, — ha a beteg a csontokban hasgató fájdalomról panaszkodik; ha éjjelenként a szenvedések nevednek; ha a test minden mozdulatnál igen érzékeny; — ha gyakori szomjúság kínozza a beteget; ha a hasban csikarások állanak többször elő; ha a székürítés erőltetéssel van összekötve.

Dulcamara. Ezen szert azon esetekben adtuk leg-

inkább, hol a vízkóros daganatok meghűtés után hirtelen minden egyéb szenvedések megelőzése nélkül állottak be. Különben ezen gyógyszer hatása az előbbi szer körtüneteihez igen hasonlít.

China kitűnő és figyelemre méltó szer mindazon vízkóroknál, melyek hosszas elgyengítő betegségek, vér-folyások, szerfeletti izzadások, fárasztó éjjeli virasztásokból veszik eredetöket. Azonfelül kitűnő sikere van azon vízkóroknál is, melyek a verőczer-rendszer, szivmáj, lép, dugulásaiból, és elfajulásaiból származnak.

(Folyt. követc.)

Időjárás és közegészségi észleletek augustus havában.

Az időjáráti viszonyok augustus hóban oly rendkívüliek valának, mintha egészen idegen éghajlat alá jutottunk volna. A hőmérőnek + 26°-ról + 12°-re lecsése, vagy + 16°-ról + 26°-ra emelkedése a rendes napi tüneményekhez tartozott.

A közegészségi állapot rosszabb volt a mult hónapinál, de mind a mellett általában véve tűrhetőnek nevezhető. Az uralkodó kör-nemtő e hóban is csorvás hurutos volt, nagy számmal fordultak elő hasmenések, melyek keves egyént hagytak kissébb vagy nagyobb mérvben érintetlenül, gyermekek között járványos volt. Ez utóbbi volt oka, hogy a halálozás a városban a rendesnél nagyobb számmal tapasztaltott. Meghalt ugyanis e hóban 101 egyén, férfi 44, nő 57; született fiu 39, leány 24, összesen 63, kik között 2 pár iker.

A városi közkórházban orvoslás alatt volt betegek száma 72, kik között volt férfi 41 nő 31, vagyontalan 63; önkényesen fizető 7, Czébbeli 2. Meggyógyulva elbocsátott 42. Meghalt 7. Felmarad 23. Legszámosabb esetek fordultak elő hasmenéssel, melylyel elhanyagolás esetében súlyos bél és hashártya lobok szövetkeztek. A betegek másik része bujakkór, erőszak általi sérülések, sorvadás, tüdővész, vízkórok, idült fekélyek, váltólázak, két esetben hagymából állott. A hét halálozási eset négy ízben sorvadás, egyszer tüdővész, kétszer vízkór után következett.

A súlymérő legmagasabb állása volt e hó 30 és 31-kén 341^{mm} legalacsonyabb 14. 15. 18. és 24-kén 336^{mm}. A Hőmérő legmagasabb állása 7-kén délben + 26° R. legalacsonyabb 30-kán reggel + 6° R.

Tisz ta napos idő volt 13, félig borult 12, eső 6, egy ízben jéggel. Szelek iránya: Csendes 7. Dny. 13. Ny. 10. K. 1.

Szerkesztői üzenet.

B... gh Pál tr. úrnak Pesten. — Jún. 10-kén hozzánk intézett becses levelében, lapunk számára ígért cikket szívesen elvárjuk, azt a legközelebbi számban ohajtván közölni.

D... ts Miklós tr. úrnak B.-Csabán. Azon cikksorozatot melyet jul. 4-diki levelében lapunk számára felajánlott, kérjük mielőbb hozzánk átszarmaztatni, hogy közléséről eleve intézkedhessünk.